

ریزی های رسیدگی به جرایم مطبوعاتی

مؤلف:

زهرا علی بخشی

دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم شناسی

با دیباچه‌ی:

دکتر حسنعلی مؤذن زادگان

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی

سرشناسه : علی‌بخشی، زهرا، ۱۳۶۳-
 عنوان قراردادی : ایران، قوانین و احکام
 عنوان و نام‌پدیدآور : ویژگی‌های رسیدگی به جرایم مطبوعاتی / مؤلف: زهرا علی‌بخشی-
 مشخصات نشر : تهران: خرسندی، ۱۳۹۳-
 مشخصات ظاهری : ۱۷۶ ص.
 شابک : 978-600-114-369-4
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 موضوع : قانون مطبوعات - - ایران
 منبع : رسانه‌های گروهی و مسئولیت جزایی
 رده‌بندی کنگره : KMHR۵۰۰/۶۸۹ ۱۳۹۳ :
 رده‌بندی دیویی : ۳۴۳/۵۵۰۹۹۸ :
 بارکود ملی : ۳۳۱۲۹۵۸ :

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و علوم سیاسی

تهران، خیابان انقلاب، خیابان خردین

پایین‌تر از خیابان لبافی‌نژاد، کوچه مینا

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: K.sandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

ویژگی‌های رسیدگی به جرایم مطبوعاتی

تألیف: زهرا علی‌بخشی

چاپ اول: ۱۳۹۳ - شماره‌گان: ۳۰۰ جلد

صفحه‌آرایی: الهام پیدایی

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-369-4

شابک: ۹۷۸۶۰۰-۱۱۴-۳۶۹-۴

فهرست

۱۱	دیباچه
۱۵	بخش اول: کلیات (تبیین مفاهیم، مبانی و تاریخچه جرایم مطبوعاتی).....
۱۷	فصل اول: تبیین مفاهیم
۱۷	گفتار اول: مفاهیم
۱۹	گفتار دوم: مطبوعات
۱۹	بند اول: مفهوم مطبوعات
۲۱	بند دوم: مفهوم اصلاحی مطبوعات
۲۲	بند سوم: مفهوم قانونی مطبوعات
۲۲	الف) تعریف مطبوعات در سون قلم از انقلاب
۲۴	ب) تعریف مطبوعات در متون قانونی پس از انقلاب
۲۶	گفتار سوم: مفهوم آزادی مطبوعات
۳۰	گفتار چهارم: مفهوم جرایم مطبوعاتی
۳۲	بند اول: تعریف عام جرایم مطبوعاتی
۳۲	بند دوم: تعریف خاص جرایم مطبوعاتی
۳۳	بند سوم: تعریف قانونی جرایم مطبوعاتی
۳۵	فصل دوم: مبانی و تاریخچه جرایم مطبوعاتی در حقوق ایران
۳۵	گفتار اول: مبانی جرایم مطبوعاتی
۳۵	بند اول: حراست از آزادی بیان و آزادی قلم
۳۷	بند دوم: حراست از نظم عمومی و امنیت
۳۹	بند سوم: حراست از حریم خصوصی

۴۰	بند چهارم: حراست از شعائر دینی و اخلاق حسنه
۴۰	الف) توهین به دین و مقدسات دینی
۴۱	ب) انتشار مطالب و عقاید ضد دینی
۴۱	۱- دیدگاه سنتی
۴۱	۲- دیدگاه مدرن
۴۲	مقاله دوم: تاریخچه جرایم مطبوعاتی در حقوق ایران
۴۲	بند اول: جرایم مطبوعاتی در قوانین قبل از انقلاب
۴۲	الف) جرایم مطبوعاتی در متمم قانون اساسی مشروطیت
۴۳	ب) جرایم مطبوعاتی در قوانین عادی
۴۷	بند دوم: جرایم مطبوعاتی در قوانین بعد از انقلاب
۴۷	الف) جرایم مطبوعاتی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۱
۴۸	ب) جرایم مطبوعاتی در قوانین عادی
۵۷	بخش دوم: صلاحیت مراجع قضایی و آیین رسیدگی به جرایم مطبوعاتی
۶۰	فصل اول: انواع صلاحیت‌ها و مراجع صالح به رسیدگی جرایم مطبوعاتی
۶۰	گفتار اول: انواع صلاحیت
۶۰	بند اول: صلاحیت ذاتی
۶۸	بند دوم: صلاحیت محلی
۷۱	بند سوم: صلاحیت شخصی
۷۴	گفتار دوم: مراجع صالح برای رسیدگی
۷۶	بند اول: هیئت نظارت بر مطبوعات
۷۹	بند دوم: دادگاه کیفری استان
۸۰	بند سوم: دادگاه انقلاب
۸۳	بند چهارم: دادگاه ویژه روحانیت

بند پنجم: دادگاه نظامی.....	۹۱
گفتار سوم: نحوه تجدیدنظر در آراء صادره از سوی مراجع صلاحیت‌دار	۹۴
گفتار چهارم: حل اختلاف در صلاحیت محاکم رسیدگی به جرایم مطبوعاتی.....	۹۵
بند اول: حل اختلاف در صلاحیت در حقوق داخلی.....	۹۶
الف) اختلاف در صلاحیت میان دادگاه کیفری استان و دادگاه نظامی.....	۹۷
ب) اختلاف در صلاحیت میان دادگاه کیفری استان و دادگاه انقلاب.....	۹۸
ج) اختلاف در صلاحیت میان دادگاه نظامی و دادگاه انقلاب.....	۹۹
د) اختلاف در صلاحیت میان دادگاه کیفری استان و دادگاه ویژه روحانیت.....	۹۹
ه) اختلاف در صلاحیت میان دادگاه نظامی و دادگاه ویژه روحانیت.....	۱۰۱
و) اختلاف در صلاحیت میان دادگاه انقلاب و دادگاه ویژه روحانیت.....	۱۰۱
بند دوم: حل اختلاف در حقوق بین‌الملل.....	۱۰۳
فصل دوم: آیین دادرسی مختص جرایم مطبوعاتی.....	۱۰۶
گفتار اول: تعقیب و تحقیقات مقدماتی جرایم مطبوعاتی	۱۰۶
گفتار دوم: علنی بودن دادگاه‌های مطبوعاتی.....	۱۱۰
بند اول: اصل علنی بودن از منظر قانون اساسی.....	۱۱۰
بند دوم: اصل علنی بودن از منظر قوانین عادی.....	۱۱۲
بند سوم: موارد غیر علنی دادگاه.....	۱۱۳
الف) حقوق جامعه.....	۱۱۳
ب) حقوق افراد.....	۱۱۴
گفتار سوم: هیئت منصفه جرایم مطبوعاتی.....	۱۱۷
بند اول: پیشینه و تعریف هیئت منصفه در حقوق ایران.....	۱۱۸
الف) پیشینه هیئت منصفه در حقوق ایران.....	۱۱۸
۱- پیشینه هیئت منصفه در قوانین قبل از انقلاب اسلامی.....	۱۱۹
۲- پیشینه هیئت منصفه در قوانین بعد از انقلاب اسلامی.....	۱۲۴

۱۳۲	ب) تعریف هیئت منصفه
۱۳۲	۱- تعریف لغوی هیئت منصفه
۱۳۲	۲- تعریف اصطلاحی هیئت منصفه
۱۳۴	بند دوم: بررسی دیدگاه موافقان و مخالفان هیئت منصفه
۱۳۴	الف) ادله موافقان حضور هیئت منصفه
۱۳۶	ب) ادله مخالفان حضور هیئت منصفه
۱۳۸	بند سوم: انتخاب و شرایط هیئت منصفه در دادرسی های مطبوعاتی
۱۳۸	الف) نحوه انتخاب اعضای هیئت منصفه
۱۴۲	ب) شرایط اعضای هیئت منصفه
۱۴۴	بند چهارم: نقش هیئت منصفه در دادرسی های مطبوعاتی
۱۴۴	الف) نحوه بررسی و نقش هیئت منصفه در دادرسی مطبوعاتی
۱۴۹	ب) صلاحیت و حدود اختیارات هیئت منصفه
۱۵۹	نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۶۸	فهرست منابع

گرت با عمل، علم کرد و عجبین

شوی باهای سعادت قرین

چو بانورترین استی

را در هر فلاك برخاستی

www.ketab.ir

تقدیم به آنان که

به بالندگی در محضرشان به خود می‌بالم:

پیر بر نوار

و مادر صبورم

www.ketab.ir

دیباچه

تأثیر توسعه حقوق ارتباطات اعم از مکتوب و به ویژه با ابزار فناوری‌های نوین در فضای مجازی در رشد و ارتقای سطح فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشورها در عرصه‌های ملی و بین‌المللی بر هیچ کس پوشیده نیست. آزادی بیان و اندیشه به عنوان مهم‌ترین مزی از مناسبات مزبور همواره در طول تاریخ، یکی از آرمان‌های جوامع بشری و از اساسی‌ترین ویژگی‌های جوامع دموکراتیک می‌باشد. یکی از مجاری تبلور این آزادی که امروزه هم‌سنگ اساسی و کلیدی در عرصه‌های نوین در فضای مجازی به ایفای نقش می‌پردازد، رسانه‌های مکتوب می‌باشند؛ به طوری که امروزه در روابط و مناسبات سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و مناسبات دولت و حقوق مطبوعات و میزان تحمل دولت‌ها در این حوزه به یکی از شاخصه‌های سنجش میزان مقبولیت دولت‌ها در عرصه بین‌المللی تبدیل شده است. «حقوق مطبوعاتی به مجموعه قواعدی اطلاق می‌شود که حاکم بر چاپ، انتشار و توزیع تمام مطالبی است که مخاطب آن عموم مردم می‌باشد. این مجموعه قواعد بر روابط ارگان‌های مطبوعاتی با دولت و مؤسسات عمومی و روابط فی‌مابین مؤسسات مطبوعاتی و همچنین روابط بین مؤسسات مطبوعاتی و نویسندگان و خوانندگان نظارت دارد. به همین جهت با حقوق عمومی، حقوق مدنی، حقوق تجارت و حقوق جزا در ارتباط است و به خاطر این تنوع است که حقوق مطبوعاتی اصولاً به صورت مستقل شکل می‌گیرد»^۱.

اصولاً تاریخ جوامع بشری گویای این حقیقت است که با ظهور مطبوعات، تحولاتی عظیم در رشد فکری، سیاسی و به ویژه در تحقق آزادی عقیده و بیان ایجاد شده است. در دنیای

۱- هاشمی، محمد، *حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*، جلد دوم، انتشارات میزان، چاپ ششم،

امروز شهروند هر کشوری حق دارد از اتفاقاتی که در کشورش یا اقصی نقاط جهان می‌گذرد، اطلاع و آگاهی داشته باشد؛ برای اطلاع یافتن از رویدادها بایستی بتواند از طریق وسایل ارتباطی فوق‌الذکر در راستای ایفای احترام به حق اطلاع، از انواع تفسیرها، تحلیل‌ها و ابعاد مختلف قضایای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... اطلاع یابد و آن‌ها را با هم مقایسه کند و طبق برداشت و عقیده خود واقعیت‌ها را احراز کند. دولت‌ها حق ندارند به بهانه مصلحت اجتماعی، حتی با وضع قوانین عادی مانع حق دسترسی آزاد شهروندان به رویدادها نباشند.^۱

مطبوعات در ایای کنونی با توجه به گسترش روابط و مناسبات اجتماعی دارای کارکردهای متنوعی از جمله انباشت و انفجار اطلاعات، اطلاع‌رسانی، توسعه سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، بنیاد اندیشه‌ها، رشد نهضت بیداری در کشورهای عقب مانده و در حال توسعه، نظارت و کنترل حکومت و گسترش آزادی‌های سیاسی و مدنی می‌باشند و به دلیل همین کارکردهای مثبت، رکن چهارم دموکراسی یا رکن چهارم حاکمیت و مشارکت مردم در سرنوشت سیاسی کشور نیز به حساب می‌آیند. در حقوق اسلام نیز مطبوعات می‌تواند از حیث تحقق امر نظارت همگانی بر اعمال حاکمیت و پیشگیری از وقوع جرم بهترین ابزار تحقق قاعده امر به معروف و نهی منکر به شمار آید.^۲

۱- اصل نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی مقرر می‌دارد: «در جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک‌ناپذیرند و حفظ آن‌ها منوط به وحدت و اتحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی به اسبابزل سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی و تمامیت ارضی ایران کم‌ترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد بنام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.»

۲- اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی مقرر می‌دارد: «در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. والمؤمنون المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یا مرون بالمعروف و ینهون عن المنکر»

نباید از نظر دور داشت که مطبوعات می‌توانند در عین آثار مثبت فراوان، هم‌چون سایر دستاوردهای بشری، موجد معضلاتی برای جامعه بشری باشند. ترویج الگوهای ضد ارزش‌ها و کرامت انسانی، تجاوز به حریم خصوصی افراد، تضعیف امنیت، استقلال و تمامیت ارضی کشور، تشدید احساس ناامنی، تحریک به عداوت‌های نژادی، نشر اکاذیب، افترا توهم و هتک حرمت افراد از جمله پیامدهای منفی مطبوعات و توان بالقوه آن‌ها در آسیب‌رسانی به حقوق و آزادی‌های فردی و مصالح اجتماعی است. بدین ترتیب در حقن مطبوعات که بدون تردید یکی از پایه‌ای‌ترین تأمین حقوق بشر در جامعه است، با پدیده‌ای بنام جرم مطبوعاتی که یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین موضوعات در تحلیل حقوق مزبور است، مواجه می‌باشیم.

مبنای جرم‌انگاری جرم مطبوعاتی ایجاد تعادل بین حفظ حقوق و آزادی مطبوعات از یک سو و حفاظت از حقوق و آزادی‌های فردی و استقلال و تمامیت ارضی کشور است. به دلیل این که اصحاب مطبوعات اصحاب آزادی‌خواه و پیشگامان، سردبیر، ناشر، نویسنده و موزع به منظور تحقق تنویر افکار عمومی و آزادی بیان و اندیشه تلاش می‌کنند؛ فرض بر این است که مرتکبان جرایم ارتكابی به وسیله مطبوعات، که اسولاً خارج از افراد مزبور نیستند، فاقد انگیزه شرورانه می‌باشند. با عنایت به موضوع مزبور، همچنین لزوم ممانعت از اعمال قدرت حاکمیت در جلوگیری از آزادی بیان و اندیشه و توفیق سیاسی رویه مطبوعات، در حقوق مطبوعات آیین رسیدگی خاص و یا افتراقی برای رسیدگی به جرایم مطبوعاتی مقرر شده است. بر این اساس در اصل ۱۶۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران سه ویژگی رسیدگی به جرایم مطبوعاتی اشاره و مقرر می‌دارد: «رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیئت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون بر اساس موازین اسلامی معین می‌کند.»

اهمیت عنایت به حقوق مطبوعات از جمله یکی از موضوعات مهم آن که ناظر به ویژگی‌های رسیدگی به جرایم مطبوعاتی است، ایجاب می‌کند که مبانی افتراقی بودن و

ویژگی‌های رسیدگی به جرایم مطبوعاتی مورد بحث و بررسی قرار گرفته و از این رهگذر قوانین موضوعه ایران ارزیابی شود.

خانم زهرا علی بخشی کارشناس ارشد حقوق ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی و دانشجوی فعلی فعال دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه مازندران، با درک صحیح ضرورت پرداختن به موضوع مزبور، در کتاب حاضر با علاقه‌مندی بسیار، ضمن بررسی منابع موجود، تلاش شایان توجه و در خور تحسینی در ارائه جهات افتراقی بودن رسیدگی به جرایم مطبوعاتی از قبیل تحلیل علمی موضوع لزوم علنی بودن، ضرورت حضور هیئت هیئت و کمیته هم در غنای علمی منابع ذی‌قیمت موجود برداشته‌اند. از خداوند منان توفیق روزی و مؤلف جوان محترم را در ادامه مسیر این تلاش علمی خواستارم.

حاج آیت الله مؤذن زادگان

دانشیار و مدیر گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی

مرداد ۱۳۹۲

بخش اول

کلمات

تفسیر معانی، معانی و تاریخچه اعم مطبوعاتی

www.ketab.ir

وجه غالب حوزه حقوق مطبوعات به حقوق و آزادی عقیده و بیان مربوط می‌شود. چون مطبوعات همیشه به عنوان مهم‌ترین پشتیبان آزادی عقاید سیاسی، مذهبی، فلسفی و ادبی تلقی شده^۱ و همچنین آزادی مطبوعات کمال مطلوب هر جامعه سیاسی و بهترین پشتیبان حقوق مردم در مقابل مظالم اجتماعی دولت‌ها به شمار می‌رود^۲ و همواره به عنوان یک پدیده مردمی مورد توجه است. بنابراین در صورتی که افراد از آزادی بیان برخوردار باشند می‌توانند عقاید خود را هر چند مخالف با عقاید دیگران باشد بیان کرده و این مسئله سبب رشد و شکوفایی کشور خواهد گردید؛ لذا زمانی که بتوان این عقاید و افکار را آزادانه در مطبوعات منعکس کرد می‌توان ادعا داشت که آزادی مطبوعات در کشور محقق شده است؛ اما از سوی دیگر توجه به این نکته ضرورت دارد که این پدیده آرمانی علاوه بر نقش مثبت و مفیدی که ایفا می‌کند بر مبنای سوابق نیز به عنوان عنصری خطرناک قادر خواهد بود که با قدرت ذاتی خود آسیب‌ها و ناهنجاری‌های گوناگونی را متوجه جامعه نماید. به عبارت دیگر در هر جامعه‌ای آثار سوئی برای آزادی مطبوعات متصور است مانند: انتشار مطالب خلاف عفت عمومی و خلاف اخلاق حسنه، توهین به مقدسات و نشر اکاذیب.

نظام اجتماعی برای رفع آثار سوء رفتارهای اصحاب مطبوعات، ضمانت‌اجراهایی را در نظر گرفته است که به دلیل ماهیت ویژه مطبوعات و نقش بسزای آن‌ها در شکوفایی فرهنگی و سیاسی جامعه، آیین رسیدگی به این تخلفات به ویژگی‌های خاصی برخوردار است؛ اما هر سیستم قضایی پیش از اعمال آیین رسیدگی و مطبوعات لازم است ماهیت اختلاف را شناخته و سپس به انتخاب آیین دادرسی مناسب اقدام نماید. لذا پیش از ورود به ماهیت مسائل مربوط به آیین دادرسی تخلفات مطبوعاتی لازم است تعریفی جامع و مانع از جرم و مطبوعات به دست داده شود و سپس به تاریخچه‌ای از قوانین مربوط به مطبوعات در حقوق ایران اشاره گردد.

۱- هاشمی، محمد، «تحلیل حقوقی جرایم سیاسی و مطبوعاتی»، *مجله تحقیقات حقوقی*، شماره ۱۰،

تابستان ۱۳۷۱، ص ۱۱۷.

۲- هاشمی، محمد، *حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*، پیشین، ص ۴۵۵.